

Тріо, дуєт чи соло?

Диференційована європейська інтеграція України, Молдови та Грузії є неминучою. Три фактори, які вплинуть на їхню траєкторію руху до ЄС

Єдині країни «Східного партнерства», які мають угоди про асоціацію, – Україна, Молдова та Грузія – потрапили до пакету розширення ЄС у період 2022-2023 років. Це відокремило їх від решти держав східного сусідства ЄС, де або домінують авторитарні режими (Росія, Білорусь і Азербайджан), або робляться спроби створення потужної протизваги в напрямку ЄС (Вірменія). Наразі Україна, Молдова і Грузія мають статус країн-кандидатів, а перші дві отримали позитивне схвалення Європейської комісії, щоб почати переговори про вступ у червні 2024 року. На даному етапі Брюссель не може відокремити Україну від Молдови з політичних і геостратегічних причин. Унаслідок чого європейський порядок денний Молдови поки що залишиться тісно пов'язаним з українським, який, своєю чергою, багато в чому залежить від обставин війни, яка триває.

Після кваліфікації Європейською комісією того, що Україна і Молдова готові до початку переговорів, 27 країн-членів також повинні дати позитивну і одностайну відповідь у рамках Ради ЄС (національні уряди). Угорщина може бути єдиною країною, зацікавленою у відтермінуванні початку переговорів з Україною. Угорська блокада молдовського пакета документів не передбачена. Досі Віктор Орбан ніколи не висловлювався негативно на адресу Кишинева. Хоча молдовська влада погодилася б почати переговори якомога швидше, початок переговорів раніше за Україну викликав би невдоволення українських, а також європейських партнерів. Як Брюссель, так і національні столиці, а також Кишинів усвідомлюють, що без рішучого демаршу Києва ні Молдова, ні Грузія не стали б країнами-кандидатами. Принаймні впродовж російської агресивної війни ЄС перебуватиме під тиском морального аргументу на користь того, щоб інтереси України були поставлені на перше місце. Цей аспект є неминучим, якщо врахувати, що, відповідно до планів ЄС, кроки європейської інтеграції України пов'язані з її післявоєнним відновленням. Зокрема, і з цієї причини молдовська влада докладає

зусиль для включення Молдови до європейських планів багатостороннього відновлення (економіка, енергетика, інфраструктура тощо) і європеїзації (законодавча, інституційна, державна політика) України.

Вибори до Європейського парламенту (6-9 червня) і ротаційне головування Угорщини в Раді ЄС жодним чином не зможуть порушити порядок денний переговорів про вступ, встановлений для України та Молдови. Якщо виникнуть перешкоди на шляху переговорів про вступ, то основними можуть стати такі місцеві події, як військова обстановка в Україні або позиція деяких держав-членів, наприклад, Угорщини. Відсутність перспективи початку курсу на вступ України до НАТО, аспект, який у будь-якому разі буде обговорено на саміті НАТО у Вашингтоні (9-11 липня), вимагає від Заходу надати Україні свого роду стратегічне зобов'язання шляхом включення України до життєздатного сценарію розширення ЄС на Схід. Тож Україна буде частиною будь-яких розрахунків Заходу, а її підтримку розглядатимуть як найважливішу інвестицію в захист її східного кордону від реваншистської Росії, яка перебуває в процесі мілітаризації. У Молдові і Грузії будуть абсолютно різні траєкторії, які переважно залежатимуть від внутрішньополітичної ситуації, а не від питань регіональної безпеки.

Поступове розмежування

Принцип диференціації вже використовується ЄС для управління процесами вступу України, Молдови та Грузії. Через те, що Молдова орієнтується на українську швидкість, ці країни наразі розглядаються як частина «єдиного пакета». Цим способом ЄС винагородив і молдовське керівництво за беззастережну підтримку зусиль Заходу з надання допомоги Україні під час війни. На відміну від інших сусідніх країн, що входять до складу ЄС, Кишинів не блокував транзит українських зернових, хоча це спричинило витрати для молдовських фермерів. Молдовська сторона забезпечила також національні транспортні маршрути та інфраструктуру для доставки товарів для військових потреб України. Крім того, на території Молдови, як і раніше, перебувають близько 100 тис. українських біженців. Інакше кажучи, повна геополітична рівність Молдови щодо ЄС та України цінується і заохочується прискоренням підготовчих кроків до початку переговорів про вступ.

Грузія не входить до «українсько-молдовського пакета» через напружені стосунки тбіліського уряду з Брюсселем, з одного боку, і з опозицією, громадянським суспільством та опозиційними ЗМІ – з іншого. Ухвалення закону «Про прозорість іноземного впливу» в

поєднанні з російським законодавством, яке закидає провину діяльності НУО та масмедіа, що фінансуються з-за кордону, спровокувало масові антиурядові протести і спричинило перші міжнародні санкції (поки що індивідуальні санкції з боку США) проти уряду. Авторитарне законодавство і ворожість між урядом Грузії та ЄС унеможливають будь-яку серйозну дискусію в найближчому майбутньому про початок переговорів щодо вступу Грузії. Унаслідок цього Грузія вже природним чином відокремилася від України та Молдови, а ці дві країни зрештою відокремляться або через події в Україні (війна), або внаслідок ситуації в Молдові (захоплення влади силами євроскептиків та/або проросійськими силами).

Три основні чинники в процесі розмежування

Визначальними факторами триваючого і майбутнього розмежування між Україною, Молдовою та Грузією є право вето, яке може перетворитися на «зловживання» всередині ЄС (опозиція всередині ЄС), обстановка на полі бою в Україні (геополітичний чинник і безпековий фактор) і внутрішня політика цих трьох країн (динаміка реформ).

Україна, Молдова та Грузія мають різні траєкторії в процесі вступу до ЄС, навіть якщо наразі існує видимість «українсько-молдовського пакета»

З погляду опозиції щодо можливого розширення ЄС на схід наразі увага зосереджена тільки на Угорщині та її позиції щодо України через синхронізацію геополітичних поглядів Орбана і Москви. Насправді, як показує приклад Північної Македонії або Туреччини, двох інших країн-кандидатів, право вето може виникнути в процесі перемовин про вступ з боку інших держав-членів з різних причин, зокрема політичних. Однак у випадку України все ж можуть виникнути перешкоди через конкуренцію за позиції на єдиному європейському ринку. Франція, Італія, Іспанія і навіть Польща чутливі до асигнувань з європейського бюджету на сільське господарство, на сферу, в якій Україна може стати масивним конкурентом для європейських виробників. Таким чином, ймовірні блокування всередині ЄС ризикують найбільше вплинути на траєкторію руху України, створюючи

додаткові причини для відокремлення України від Молдови та Грузії, яка вже перебуває на іншій швидкості вступу до Європи.

Другим фактором, який продовжить впливати на диференціацію і, відповідно, на роз'єднання, є динаміка російської загарбницької війни. Поглинання політичної уваги та фінансових ресурсів потребами війни може призвести до уповільнення зусиль на боці європейської інтеграції. Отже, Києву доведеться інтегрувати зусилля з оборони та відновлення впродовж війни з якомога більшою кількістю елементів європейської інтеграції, щоб не втратити зобов'язання ЄС. Україна намагається підготуватися до вступу до ЄС, навіть якщо це залежить від її військової стійкості. Таким чином, невизначеність навколо війни призводить до того, що Україна розвиває свою власну швидкість у відносинах з Брюсселем. З цих причин Молдова відчуває необхідність посилити окремий діалог з ЄС, а Грузія намагається зберегти наявний, хоча це їй не вдається через олігархічний чинник. Без функціонування індивідуальних відносин з ЄС Молдові та Грузії доведеться посісти другорядні позиції на ширшій платформі, на якій Україна перебуває в жорсткій конкуренції за європейську допомогу, продиктовану боротьбою за виживання як держави перед обличчям російської загрози.

Нарешті, третім визначальним фактором для відділення є внутрішні процеси в Україні, Молдові та Грузії. В основі цього аспекту лежать дві складові: сталість європейського вектора та якість реформ. Україна має найбільш стабільний зовнішньополітичний вектор, тоді як у Молдові та Грузії ситуація більш крихка.

Плачевна соціально-економічна ситуація та низька легітимність проєвропейського уряду Молдови, що є об'єктами дезінформації та критичних наративів, роблять дуже високою вірогідність підйому сил євроскептиків та/або проросійських сил.

У випадку Грузії проблема полягає у впливі олігархічного чинника та авторитарних тенденцій уряду, який не стурбований тим, що його дії завдадуть шкоди європейському порядку денному заради збереження влади. У жовтні обидві країни пройдуть вирішальні виборчі процеси, які покажуть, чи володіють опозиційні сили достатніми можливостями для отримання влади демократичним шляхом.

Цілісність і якість реформ – це інший бік питання. Наразі Україна перебуває в більш сприятливому становищі, оскільки уряд зазнає

подвійного критичного моніторингу з боку громадянського суспільства і засобів масової інформації країни, а також з боку європейських установ, зокрема тиску з боку держав – членів ЄС (особливо Угорщини). Тож уряд у Києві змушений взяти до уваги критику.

Цього не відбувається в Молдові, де навіть західні дипломати вражені толерантним тоном більшої частини громадянського суспільства. До критичних ЗМІ, які перебувають у процесі зникнення, ставляться з підозрою у причетності до російської дезінформації, а критичні голоси із сектору НУО (Amnesty International тощо) зазвичай ігноруються.

У Грузії, де, здавалося б, існує симбіоз, тобто взаємодія і співіснування між опозицією, громадянським суспільством, антиурядовими ЗМІ, з одного боку, та зовнішніми партнерами (ЄС, США тощо) – з іншого, правляча партія чинить опір. Це стало очевидним з ухваленням закону «Про іноземних агентів», що спричинило масові протести та охолодження відносин між урядом Грузії та більшістю її західних партнерів. Усі ці констатації вказують на те, що внутрішньополітична динаміка в Україні, Молдові та Грузії може додатково сприяти розділенню цих трьох країн на їхньому європейському шляху.

Переконливими є констатації того, що Україна, Молдова та Грузія мають різні траєкторії в процесі вступу до ЄС, навіть якщо наразі існує видимість «українсько-молдовського пакета». Є три фактори, які вже визначають диференційований підхід ЄС і один практично неминучий процес розмежування трьох країн, які мають угоди про асоціацію. Якщо не вето, які (ще дуже ймовірно) настануть у випадку України, включно з країнами, окрім Угорщини, то процеси внутрішніх реформ і (не)стабільність проєвропейської орієнтації вплинуть на різні швидкості, з якими будуть просуватися Україна, Молдова і Грузія в напрямку ЄС. У будь-якому разі російська агресія проти українського чинника матиме сильний вплив на розрахунки ЄС щодо його розширення на схід, оскільки аспект (не)безпеки відіграватиме значну роль у майбутніх європейських рішеннях щодо прийняття нових держав-членів.

Ця стаття вперше вийшла на сайті IPN.md і публікується з дозволу правовласника

Денис Ченуша

Денис Ченуша (Denis Cenuşa) – геополітичний аналітик та асоційований експерт Центру досліджень геополітики та безпеки (Литва), він спеціалізується на питаннях розширення ЄС, критичної інфраструктури та гібридних воєн.

